

Οδηγός Πρόληψης της Σχολικής Διαρροής

**SOLIDARITY
NOW**

This is our common ground

ΣΥΓΓΡΑΦΗ

Μαρίζα Βαρθαλάμη

ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ

Εύα Μέλλου, Δώρα Σεϊτανίδου

Σχεδιασμός

Layout: ONArt - Dennis Spearman ~ Graphic & web design

Illustrations: www.vecteezy.com

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Πρόλογος	4
Ορισμός σχολικής διαρροής	6
Παράγοντες κινδύνου σχολικής διαρροής εστιασμένες στα παιδιά με προσφυγικό/μεταναστευτικό υπόβαθρο	6
Περιπτώσεις αυξημένου κινδύνου σχολικής διαρροής	9
Συνέπειες σχολικής διαρροής	10
Προσεγγίσεις για την πρόληψη της σχολικής διαρροής	12
Εντοπισμός μαθητών/μαθητριών που κινδυνεύουν να εγκαταλείψουν το σχολείο: Σύστημα Έγκαιρης Προειδοποίησης	13
Ανάλυση αναγκών των μαθητών/μαθητριών που βρίσκονται σε κίνδυνο σχολικής διαρροής	16
Ατομικό πλάνο πρόληψης σχολικής διαρροής	17
Είδη παρεμβάσεων πρόληψης της σχολικής διαρροής	17
Βιβλιογραφία	29

Πρόλογος

Το δικαίωμα στην εκπαίδευση αποτελεί θεμελιώδες δικαίωμα κάθε παιδιού και προστατεύεται τόσο από το εθνικό δίκαιο όσο και από διεθνείς συμβάσεις. Το βασικό πλαίσιο για την προστασία του δικαιώματος των παιδιών στην εκπαίδευση τίθεται από τη Σύμβαση του ΟΗΕ για τα Δικαιώματα του Παιδιού (1989). Επιπλέον, η διασφάλιση ότι όλα τα κορίτσια και τα αγόρια θα ολοκληρώνουν ελεύθερη, ισότιμη και ποιοτική πρωτοβάθμια και δευτεροβάθμια εκπαίδευση που οδηγεί σε αντίστοιχα και τελέσφορα μαθησιακά αποτελέσματα βρίσκεται ανάμεσα στους Στόχους Βιώσιμης Ανάπτυξης ως το 2030. Το δικαίωμα για ίση μεταχείριση με αυτή που απολαμβάνουν οι υπήκοοι των συμβαλλόμενων κρατών αναφορικά με την πρόσβαση στην εκπαίδευση αναγνωρίζεται στα παιδιά πρόσφυγες από τη Σύμβαση της Γενεύης για το Καθεστώς των Προσφύγων (1951/1967). Ωστόσο, παρά την προστασία του δικαιώματος των παιδιών προσφύγων στην εκπαίδευση, ο κίνδυνος σχολικής διαρροής και πρόωρης σχολικής εγκατάλειψης για τα παιδιά με προσφυγικό ή μεταναστευτικό υπόβαθρο εμφανίζεται ιδιαίτερα αυξημένος, εξαιτίας μίας σειράς παραγόντων που σχετίζονται τόσο με τα ίδια τα παιδιά και τις οικογένειές τους όσο και με το σχολείο και το εκπαιδευτικό σύστημα εν γένει.

Σε έναν κόσμο που καθοδηγείται από τη γνώση και την καινοτομία, η εκπαίδευση αποτελεί τον ακρογωνιαίο λίθο της προόδου και της ανάπτυξης, τόσο της ατομικής όσο και της κοινωνικής. Συνεπώς, η αντιμετώπιση και η μείωση της σχολικής διαρροής κρίνεται απαραίτητη και πρέπει να αποτελεί προτεραιότητα, καθώς η αναγκαιότητα της εκπαίδευσης αντανακλά τόσο σε ατομικό όσο και σε κοινωνικό επίπεδο. Η εκπαίδευση αποτελεί το θεμέλιο για την ολοκληρωμένη ανάπτυξη κάθε ατόμου, την απόκτηση των απαραίτητων γνώσεων και δεξιοτήτων και την πλήρη αξιοποίηση των δυνατοτήτων του, ώστε να ζήσει ως παραγωγικό και ενεργό μέλος της κοινωνίας, εκπληρώνοντας τους στόχους του. Η εκπαίδευση είναι ιδιαίτερα σημαντική για παιδιά με προσφυγικό ή μεταναστευτικό υπόβαθρο καθώς μπορεί να συμβάλει καθοριστικά στην κοινωνική ένταξη, την παροχή ίσων ευκαιριών πρόσβασης στην εργασία και στην ενίσχυση της κοινωνικής συνοχής. Κάθε μαθητής/μαθήτρια που εγκαταλείπει πρόωρα την εκπαίδευση αντιπροσωπεύει μια χαμένη ευκαιρία για ένα καλύτερο μέλλον, τόσο για τον εαυτό του όσο και για το κοινωνικό σύνολο.

Ο παρών Οδηγός Πρόληψης της Σχολικής Διαρροής απευθύνεται σε εκπαιδευτικούς και έχει ως στόχο την παροχή των απαραίτητων γνώσεων και εργαλείων για την καλύτερη κατανόηση του φαινομένου της σχολικής διαρροής και την ανάπτυξη των απαραίτητων δεξιοτήτων για την έγκαιρη πρόληψη και την αποτελεσματική αντιμετώπισή του. Ο Οδηγός ξεκινάει με το ορισμό του όρου *σχολική διαρροή* και τον προσδιορισμό των παραγόντων που επιδρούν αιτιακά στη σχολική διαρροή και των συνεπειών της τόσο για τα ίδια τα παιδιά όσο και για τις οικογένειές τους και την κοινωνία. Στη συνέχεια, παρουσιάζονται οι προσεγγίσεις για την πρόληψη της σχολικής διαρροής, καθώς και η λειτουργία του συστήματος έγκαιρης προειδοποίησης για τον εντοπισμό των μαθητών/μαθητριών που βρίσκονται σε κίνδυνο. Αναλύονται τα διάφορα είδη παρεμβάσεων και διακρίνονται σε αυτά που αφορούν τους μαθητές/τις μαθήτριες, τους γονείς, το δημόσιο σχολείο και τους Συντονιστές Εκπαίδευσης Προσφύγων. Τέλος, παρουσιάζονται οι παρεμβάσεις που πρέπει να γίνουν για την πρόληψη της σχολικής διαρροής κατά τη μετάβαση από μία βαθμίδα εκπαίδευσης στην επόμενη.

Πολλές από τις παρεμβάσεις που περιγράφονται στον οδηγό έχουν υλοποιηθεί στο πλαίσιο του προγράμματος "Όλα τα Παιδιά στην Εκπαίδευση", που αποτελεί μία πρωτοβουλία της UNICEF σε συνεργασία με το Υπουργείο Μετανάστευσης και Ασύλου, με συγχρηματοδότηση από την Ευρωπαϊκή Ένωση, και υλοποιείται σε συντονισμό με σειρά εταίρων, μεταξύ των οποίων και το SolidarityNow. Η υλοποίηση του προγράμματος ξεκίνησε τον Οκτώβριο του 2021 και συνεχίζεται μέχρι τον Ιούνιο του 2024. Οι ιδιαιτερότητες των Δομών Φιλοξενίας αλλά και του αστικού ιστού έχουν ληφθεί υπόψιν κατά την ανάπτυξη των παρεμβάσεων για την πρόληψη της σχολικής διαρροής και έχουν προσαρμοστεί στις εκάστοτε ανάγκες.

Ορισμός Σχολικής Διαρροής

Ο όρος **σχολική διαρροή** αναφέρεται στην εγκατάλειψη από έναν μαθητή/μία μαθήτρια μίας οποιασδήποτε τάξης ή βαθμίδας εκπαίδευσης πριν την ολοκλήρωσή. Ο όρος σχολική διαρροή δεν πρέπει να συγχέεται με τον όρο **πρόωρη εγκατάλειψη του σχολείου**, ο οποίος αφορά τους νέους/τις νέες 18-24 ετών που έχουν ολοκληρώσει, στην καλύτερη περίπτωση, την υποχρεωτική δευτεροβάθμια εκπαίδευση, δηλαδή το Γυμνάσιο, και δεν έχουν λάβει καμία επιπλέον εκπαίδευση.

Παράγοντες κινδύνου σχολικής διαρροής εστιασμένες στα παιδιά με προσφυγικό/μεταναστευτικό υπόβαθρο

Η διακοπή του σχολείου δεν είναι μία απόφαση που λαμβάνεται ξαφνικά από το παιδί μετά από κάποιο μεμονωμένο περιστατικό, αλλά αποτελεί μία μακροχρόνια διαδικασία απομάκρυνσης του παιδιού από το σχολείο που φτάνει μέχρι την ολοκληρωτική εγκατάλειψή του. Η διαδικασία αυτή επηρεάζεται από μία σειρά παραγόντων που αλληλεπιδρούν μεταξύ τους. Η σχολική διαρροή, με άλλα λόγια, αποτελεί ένα φαινόμενο πολυπαραγοντικό. Οι παράγοντες μπορεί να είναι ατομικοί -να σχετίζονται δηλαδή με το ίδιο το παιδί-, οικογενειακοί, σχολικοί ή/και συστημικοί. Παρακάτω αναφέρονται οι βασικοί παράγοντες κινδύνου σχολικής διαρροής που αφορούν τα παιδιά με προσφυγικό/μεταναστευτικό υπόβαθρο.

Παράγοντες κινδύνου σχολικής διαρροής που σχετίζονται με το **παιδί**:

- Η μη γνώση ή έλλειψη ευχέρειας στη γλώσσα διδασκαλίας.
- Ο μηδενικός ή περιορισμένος γραμματισμός.
- Η μεγαλύτερη ηλικία του παιδιού σε σχέση με τους συμμαθητές/τις συμμαθήτριες του.
- Η έλλειψη προηγούμενης εμπειρίας σχολικού περιβάλλοντος.
- Τα κενά εξαιτίας μακροχρόνιας απουσίας από το σχολείο.
- Οι χαμηλές ακαδημαϊκές επιδόσεις.
- Οι προηγούμενες αρνητικές σχολικές εμπειρίες.
- Η απουσία κινήτρου.
- Η έλλειψη αυτοπεποίθησης.
- Η αποξένωση από την κουλτούρα του σχολείου.
- Το αίσθημα απόρριψης από τους/τις εκπαιδευτικούς και τους συμμαθητές/

- τις συμμαθήτριες.
- Οι δυσκολίες στις κοινωνικές σχέσεις.
 - Το φύλο του παιδιού σε συνάρτηση με τις προσδοκίες που σχετίζονται με αυτό.
 - Η κακή ψυχική ή σωματική υγεία του μαθητή/της μαθήτριας.
 - Η ύπαρξη μαθησιακών δυσκολιών ή αναπηρίας, και ιδιαίτερα όταν δεν έχει υπάρξει σχετική διάγνωση ή υποστήριξη από μικρή ηλικία.
 - Το άγχος που σχετίζεται με το νομικό καθεστώς της οικογένειας.
 - Αποκλίνουσα συμπεριφορά (χρήση ουσιών, αλκοολισμός, παραβατικότητα).
 - Η ανάγκη για εργασία.
 - Ο γάμος, η τεκνοποίηση.

Παράγοντες κινδύνου σχολικής διαρροής που σχετίζονται με την **οικογένεια**:

- Η δομή της οικογένειας (μονογονεϊκές οικογένειες).
- Το χαμηλό μορφωτικό επίπεδο των γονέων.
- Το χαμηλό εισόδημα / η ανεργία / η φτώχεια.
- Η αστεγία.
- Η αυξημένη κινητικότητα που χαρακτηρίζει τον προσφυγικό πληθυσμό.
- Θέματα ένταξης.
- Η απουσία γνώσης του εκπαιδευτικού συστήματος.
- Η αδυναμία υποστήριξης του παιδιού λόγω μη γνώσης της γλώσσας.
- Η στάση της οικογένειας απέναντι στο σχολείο (αρνητικές αντιλήψεις, αδιαφορία λόγω επικείμενης μετακίνησης σε άλλη χώρα κ.τλ.).
- Οι χαμηλές προσδοκίες σε σχέση με τις ακαδημαϊκές επιδόσεις του παιδιού.
- Η πίεση στο παιδί για εύρεση εργασίας.
- Θέματα ψυχικής ή σωματικής υγείας μέλους της οικογένειας.
- Το άγχος που σχετίζεται με το νομικό καθεστώς της οικογένειας.
- Οι προσδοκίες που σχετίζονται με το φύλο του παιδιού.
- Αποκλίνουσα συμπεριφορά των γονέων (χρήση ουσιών, αλκοολισμός, παραβατικότητα).
- Η παραμέληση ή η κακοποίηση.

Παράγοντες κινδύνου σχολικής διαρροής που σχετίζονται με το σχολείο:

- Το μέγεθος του σχολείου.
- Η χαμηλή ποιότητα εκπαίδευσης.
- Η ελλιπής εκπαίδευση των εκπαιδευτικών σε θέματα διαπολιτισμικότητας και διδασκαλίας των ελληνικών ως δεύτερης γλώσσας.
- Η άρνηση των διευθυντών/διευθυντριών εγγραφής στο σχολείο μαθητών/μαθητριών με προσφυγικό/μεταναστευτικό υπόβαθρο.
- Η απουσία συμπεριληπτικών πρακτικών.
- Οι διακρίσεις σε βάρος μαθητών/μαθητριών από τους/τις εκπαιδευτικούς.
- Οι χαμηλές ακαδημαϊκές προσδοκίες των εκπαιδευτικών από τους μαθητές/τις μαθήτριες με προσφυγικό υπόβαθρο.
- Η ανεπαρκής υποστήριξη των μαθητών/μαθητριών με χαμηλές επιδόσεις ή/και μαθησιακές δυσκολίες.
- Η ανεπαρκής παροχή μαθημάτων γλώσσας.
- Η έλλειψη εκπαιδευτικού υλικού στην πρώτη γλώσσα των μαθητών.
- Η αναντιστοιχία ανάμεσα στην παρεχόμενη εκπαίδευση και στις πραγματικές ανάγκες των μαθητών/μαθητριών.
- Η έλλειψη διαδικασιών για ομαλή μετάβαση μεταξύ των βαθμίδων εκπαίδευσης.
- Οι κακές/ανύπαρκτες σχέσεις γονέων-σχολείου.
- Οι κακές/ανύπαρκτες σχέσεις εκπαιδευτικών-μαθητών/μαθητριών.
- Η περιορισμένη/ανύπαρκτη ψυχοκοινωνική υποστήριξη των μαθητών/μαθητριών που αντιμετωπίζουν ψυχολογικές ή κοινωνικές δυσκολίες.
- Τα υψηλά ποσοστά σχολικού εκφοβισμού και βίας.
- Η αποβολή ως μέτρο συμμόρφωσης.
- Η επανάληψη τάξης.

Συστημικοί παράγοντες κινδύνου σχολικής διαρροής:

- Η τοποθέτηση αναπληρωτών/αναπληρωτριών εκπαιδευτικών με καθυστέρηση.
- Ο μη επαρκής αριθμός Τάξεων Υποδοχής στα σχολεία καθώς και η έναρξή τους με καθυστέρηση.
- Οι ελλείψεις και οι καθυστερήσεις αναφορικά με τη μετακίνηση των μαθητών/μαθητριών από και προς τα σχολεία.

- Η απουσία συστήματος ελέγχου της προηγούμενης γνώσης των μαθητών/μαθητριών.
- Οι περιορισμένες πολιτικές συμπεριληπτικής εκπαίδευσης.
- Οι περιορισμένοι μηχανισμοί υποστήριξης παιδιών σε κίνδυνο σχολικής διαρροής.
- Η ανεπαρκής συνεργασία μεταξύ των φορέων για έγκαιρη και αποτελεσματική υποστήριξη των παιδιών αυτών.

Η σχολική διαρροή είναι συχνά το αποτέλεσμα της αδυναμίας των σχολείων και του συστήματος εν γένει να ανταποκριθούν εγκαίρως και να αντιμετωπίσουν αποτελεσματικά τους παράγοντες κινδύνου που σχετίζονται με το παιδί και την οικογένεια.

Συνθήκες που οδηγούν σε αυξημένο κίνδυνο σχολικής διαρροής

Οι μαθητές/μαθήτριες βρίσκονται σε αυξημένο κίνδυνο να διακόψουν το σχολείο στις ακόλουθες περιπτώσεις:

- ▶ Όταν εισέρχονται για πρώτη φορά στην υποχρεωτική εκπαίδευση ή όταν εισέρχονται σε ένα νέο εκπαιδευτικό σύστημα μετά από μετακίνηση σε άλλη χώρα.
- ▶ Όταν πραγματοποιούν μετάβαση από μία βαθμίδα εκπαίδευσης στην επόμενη.
- ▶ Όταν μετακινούνται από ένα σχολείο σε άλλο, καθώς υπάρχει ο κίνδυνος να μην επανεγγραφούν στο νέο σχολείο.
- ▶ Όταν αποβάλλονται από το σχολείο.
- ▶ Όταν γίνεται διακοπή φοίτησης λόγω μετακίνησης στο εξωτερικό και, ενώ η μετακίνηση δεν πραγματοποιείται, τα παιδιά δεν εγγράφονται ξανά στο σχολείο.

Συνέπειες σχολικής διαρροής

Η διακοπή του σχολείου έχει αρνητικές συνέπειες τόσο για τα ίδια τα παιδιά και τις οικογένειές τους όσο και για την κοινωνία στο σύνολό της.

Συνέπειες της σχολικής διαρροής για τα **παιδιά**:

- Απώλεια βασικών αναπτυξιακών οροσήμων.
- Μη απόκτηση των απαραίτητων ακαδημαϊκών γνώσεων και δεξιοτήτων ζωής.
- Κίνδυνοι για την ψυχική και την σωματική υγεία.
- Απώλεια ίσων ευκαιριών πρόσβασης στην εργασία (υποαπασχόληση, χαμηλά αμειβόμενες θέσεις εργασίας, ανεργία).
- Οικονομικός αποκλεισμός και κίνδυνος φτώχειας.
- Αστεγία.
- Κοινωνικός αποκλεισμός και περιθωριοποίηση.
- Αποκλεισμός από την πολιτική και πολιτιστική ζωή.
- Υψηλότερος κίνδυνος εμφάνισης παραβατικής συμπεριφοράς.

Συνέπειες της σχολικής διαρροής για τις **οικογένειες**:

- Συγκρούσεις μεταξύ των μελών της οικογένειας σχετικά με την απόφαση διακοπής του σχολείου.
- Οικονομική καταπόνηση της οικογένειας, καθώς οι περιορισμένες ευκαιρίες πρόσβασης στην αγορά εργασίας, η χαμηλόμισθη εργασία ή η ανεργία του ατόμου που εγκατέλειψε το σχολείο μπορεί να οδηγήσουν σε αυξημένη εξάρτηση από άλλα μέλη της οικογένειας.
- Αδυναμία υποστήριξης της οικογένειας σε περίπτωση που προκύψει ανάγκη.
- Δημιουργία άγχους και ανησυχίας στην οικογένεια για την ευημερία και τις μελλοντικές προοπτικές του ατόμου που εγκατέλειψε το σχολείο.
- Δημιουργία αισθήματος απογοήτευσης και ενοχής στους γονείς, καθώς μπορεί να θεωρήσουν ότι είναι υπεύθυνοι για την απόφαση εγκατάλειψης του σχολείου ή ότι δεν υποστήριξαν αρκετά το παιδί αναφορικά με την εκπαίδευσή του.
- Αρνητική επιρροή στα μικρότερα αδέλφια: η απόφαση εγκατάλειψης του σχολείου μπορεί να επηρεάσει τη στάση των μικρότερων αδερφών απέναντι στην εκπαίδευση, οδηγώντας έτσι σε έναν κύκλο χαμηλού μορφωτικού επιπέδου εντός της οικογένειας.

Συνέπειες της σχολικής διαρροής για την **κοινωνία**:

- Χαμηλή κοινωνική συνοχή.
- Διατήρηση ή αύξηση της οικονομικής ανισότητας μεταξύ των μελών της κοινωνίας.
- Περιορισμένη κοινωνική κινητικότητα.
- Λιγότερο εξειδικευμένο εργατικό δυναμικό που δυνητικά μπορεί να παρεμποδίσει την οικονομική ανάπτυξη.
- Αυξημένη εξάρτηση από προγράμματα κοινωνικής πρόνοιας και κρατικής βοήθειας.
- Αυξημένο κόστος υγειονομικής περίθαλψης.
- Μειωμένα φορολογικά έσοδα.
- Φτώχεια και διαιώνιση του κύκλου της φτώχειας.
- Λιγότερο ενεργοί πολίτες και χαμηλότερη συμμετοχή στην πολιτική ζωή.
- Υψηλότερα ποσοστά παραβατικότητας και εγκληματικότητας.
- Ανισότητα των φύλων.

Καθίσταται, συνεπώς, σαφές ότι είναι αναγκαίο να γίνουν προσπάθειες για την πρόληψη και την αποτελεσματική αντιμετώπιση της σχολικής διαρροής με σκοπό τον μετριασμό των επιπτώσεών της σε όλα τα επίπεδα.

Προσεγγίσεις για την πρόληψη της σχολικής διαρροής

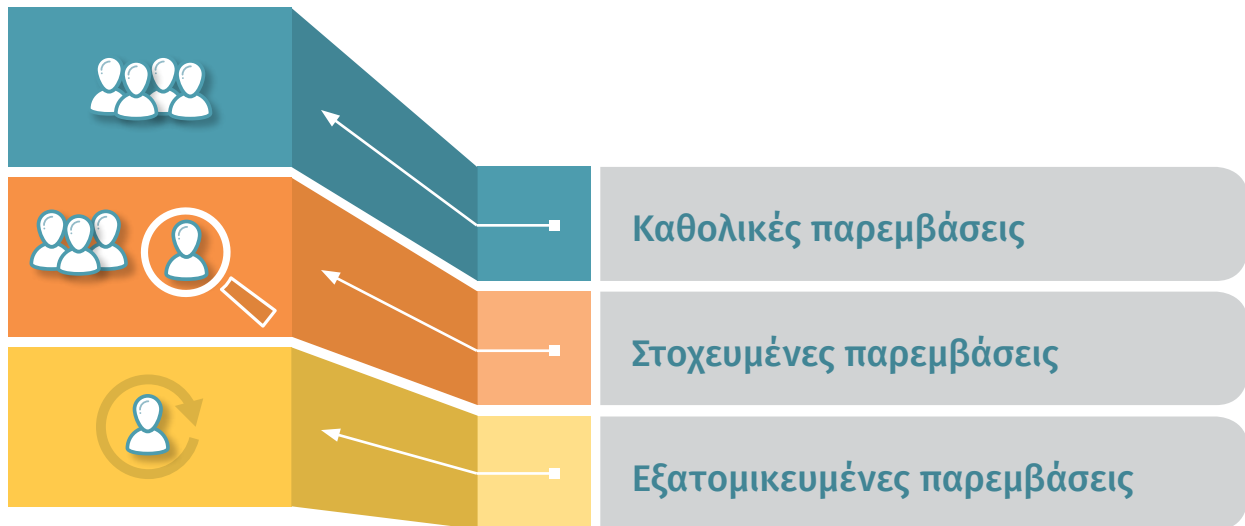
Για να είναι αποτελεσματική, η πρόληψη της σχολικής διαρροής πρέπει να είναι μια συνεχής διαδικασία και όχι μια μεμονωμένη πρωτοβουλία αποκομμένη από την κανονική λειτουργία του σχολείου ή του εκπαιδευτικού κέντρου στην περίπτωση της μη τυπικής εκπαίδευσης. Πρέπει να απευθύνεται σε όλους τους μαθητές/όλες τις μαθήτριες και να διαπερνά τις πολιτικές, τις πρακτικές, τις αντιλήψεις των διευθυντών/διευθυντριών και των εκπαιδευτικών, τη διδασκαλία, τις σχέσεις εκπαιδευτικών-μαθητών/μαθητριών, την ψυχοκοινωνική υποστήριξη των μαθητών/μαθητριών κ.ο.κ. Επιπλέον, στην πρόληψη της σχολικής διαρροής είναι αναγκαίο να εμπλέκεται ένα ευρύ φάσμα ενδιαφερόμενων: γονείς, μαθητές/μαθήτριες, ψυχολόγοι, κοινωνικοί λειτουργοί, υπηρεσίες, φορείς και οργανώσεις.

Πέρα από τις καθολικές παρεμβάσεις πρόληψης της σχολικής διαρροής που στοχεύουν σε όλους τους μαθητές/όλες τις μαθήτριες, σε κάποιες περιπτώσεις, απαιτείται η παροχή ειδικής υποστήριξης σε συγκεκριμένες ομάδες μαθητών/μαθητριών ή σε συγκεκριμένους μαθητές/συγκεκριμένες μαθήτριες. Αυτή η ειδική υποστήριξη αναφέρεται στις παρεμβάσεις που γίνονται με σκοπό την πρόληψη της εγκατάλειψης του σχολείου από συγκεκριμένα παιδιά όταν έχει εντοπιστεί ένας κίνδυνος.

Προσέγγιση τριών επιπέδων για την υποστήριξη των μαθητών και την πρόληψη της σχολικής διαρροής

Ενώ όλοι οι μαθητές/όλες οι μαθήτριες χρειάζονται υποστήριξη, κάποιοι/κάποιες αντιμετωπίζουν μεγαλύτερες δυσκολίες και χρειάζονται περισσότερη υποστήριξη. Τα παιδιά πρόσφυγες ανήκουν σε αυτήν την κατηγορία καθώς καλούνται να αντιμετωπίσουν επιπλέον εμπόδια που σχετίζονται με τη γλώσσα, το νέο σχολικό περιβάλλον, τις συχνά δύσκολες συνθήκες διαβίωσης, το τραύμα, τον ρατσισμό κτλ.

Ως εκ τούτου, οι φορείς εκπαίδευσης καλούνται να ανταποκριθούν στις ειδικές ανάγκες των παιδιών που κινδυνεύουν περισσότερο να εγκαταλείψουν το σχολείο, ενώ ταυτόχρονα καλύπτουν τις ανάγκες όλων των μαθητών/μαθητριών για ολοκλήρωση της εκπαίδευσής τους. Στη βάση αυτή, οι παρεμβάσεις υποστήριξης με σκοπό την πρόληψη της σχολικής διαρροής χωρίζονται σε τρεις κατηγορίες με κριτήριο το επίπεδο έντασης της παρέμβασης:

- **Καθολικές παρεμβάσεις**
για όλους τους μαθητές/όλες τις μαθήτριες.
- **Στοχευμένες παρεμβάσεις**
για μαθητές/μαθήτριες που διατρέχουν κίνδυνο εγκατάλειψης του σχολείου και χρειάζονται πρόσθετη υποστήριξη.
- **Εξατομικευμένες παρεμβάσεις**
για μαθητές/μαθήτριες που διατρέχουν πολύ υψηλό κίνδυνο εγκατάλειψης του σχολείου και χρειάζονται ιδιαίτερα εντατική και εξατομικευμένη υποστήριξη.

Εντοπισμός μαθητών/μαθητριών που κινδυνεύουν να εγκαταλείψουν το σχολείο: Σύστημα Έγκαιρης Προειδοποίησης

Όπως αναφέρθηκε ήδη, οι παράγοντες κινδύνου σχολικής διαρροής είναι πολυάριθμοι και, συχνά, περισσότεροι παράγοντες συντρέχουν ταυτόχρονα. Ωστόσο, οι διάφοροι παράγοντες δεν επιδρούν με τον ίδιο τρόπο σε όλους τις μαθητές/όλες τις μαθήτριες. Αυτό σημαίνει ότι οι μαθητές/μαθήτριες, ανάλογα με το υπόβαθρο, την προσωπικότητα, το περιβάλλον και τα υποστηρικτικά τους δίκτυα, ανταποκρίνονται διαφορετικά στις δυσκολίες. Η πρόκληση είναι να εντοπιστούν εγκαίρως οι μαθητές/μαθήτριες που κινδυνεύουν να εγκαταλείψουν το σχολείο και να τους παρασχεθεί η ανάλογη υποστήριξη. Οι παράγοντες κινδύνου είναι ενδεικτικοί αλλά δεν είναι επαρκείς από μόνοι τους για τον εντοπισμό αυτών των μαθητών/μαθητριών. Για τον λόγο αυτό, για αποτελεσματικότερη πρόληψη της σχολικής διαρροής, πρέπει να συνδυάζονται οι διαθέσιμες πληροφορίες για τους μαθητές/τις μαθήτριες με τους παράγοντες κινδύνου σχολικής διαρροής. Χρήσιμο εργαλείο για τον εντοπισμό αυτών των μαθητών/μαθητριών είναι τα Συστήματα Έγκαιρης Προειδοποίησης, που πρέπει να αποτελούν αναπόσπαστο κομμάτι των καθολικών παρεμβάσεων για την πρόληψη της σχολικής διαρροής.

Σύστημα Έγκαιρης Προειδοποίησης

Το Σύστημα Έγκαιρης Προειδοποίησης είναι ένα εργαλείο που επιτρέπει τον εντοπισμό μαθητών/μαθητριών που κινδυνεύουν να εγκαταλείψουν το σχολείο, με στόχο την έγκαιρη υποστήριξη τους, ώστε να αποφευχθεί η σχολική διαρροή. Ο εντοπισμός αυτός γίνεται με βάση την ύπαρξη συγκεκριμένων παραγόντων κινδύνου σχολικής διαρροής.

Ένα Σύστημα Έγκαιρης Προειδοποίησης περιλαμβάνει τα ακόλουθα **πέντε βήματα** για τον εντοπισμό μαθητών/μαθητριών που κινδυνεύουν να εγκαταλείψουν το σχολείο:

1. Καθορισμός προγνωστικών δεικτών σχολικής διαρροής.
2. Εντοπισμός των μαθητών/μαθητριών σε κίνδυνο.
3. Ανάλυση αναγκών των μαθητών/μαθητριών.
4. Εφαρμογή των μέτρων αντιμετώπισης και παρακολούθηση της προόδου.
5. Αξιολόγηση της αποτελεσματικότητας των μέτρων.

Καθορισμός προγνωστικών δεικτών σχολικής διαρροής

Για τον καθορισμό προγνωστικών δεικτών σχολικής διαρροής πρέπει να γίνουν τα ακόλουθα:

- Προσδιορισμός και ιεράρχηση των κύριων παραγόντων κινδύνου σχολικής διαρροής.
- Καθορισμός ενός προγνωστικού δείκτη για κάθε παράγοντα κινδύνου σχολικής διαρροής.
- Προσδιορισμός του τρόπου συλλογής δεδομένων.
- Ορισμός διαφορετικού συντελεστή στάθμισης για κάθε προγνωστικό δείκτη, για μεγαλύτερη ακρίβεια στον εντοπισμό των μαθητών/μαθητριών που βρίσκονται σε κίνδυνο.
- Προσδιορισμός των ορίων βάσει των οποίων θα καθορίζεται αν οι μαθητές/μαθήτριες βρίσκονται σε κίνδυνο ή σε υψηλό κίνδυνο σχολικής εγκατάλειψης.

Κύριοι παράγοντες κινδύνου σχολικής διαρροής είναι:

Οι **απουσίες**, η **συμπεριφορά**, οι **ακαδημαϊκές επιδόσεις**, η **κοινωνικοοικονομική κατάσταση** της οικογένειας, η **ηλικία** ή η **επανάληψη τάξης**, η **γλώσσα**, **προσωπικά/οικογενειακά θέματα**, η **περιορισμένη εμπλοκή των γονέων**.

Στον παρακάτω πίνακα παρουσιάζονται ενδεικτικά προγνωστικοί δείκτες σχολικής διαρροής για κάθε παράγοντα κινδύνου:

Παράγοντες κινδύνου σχολικής διαρροής	Προγνωστικοί δείκτες σχολικής διαρροής
Απουσίες	Αδικαιολόγητες απουσίες περισσότερες από Χ μέρες/μήνα.
Συμπεριφορά	Χ αριθμός ωριαίων αποβολών/συναντήσεων με τον διευθυντή/τη διευθύντρια για θέματα συμπεριφοράς, βία, παραβατικότητα, χρήση ουσιών.
Ακαδημαϊκές επιδόσεις	Χαμηλοί βαθμοί σε βασικά μαθήματα (προσδιορισμός βαθμολογικού ορίου).
Κοινωνικοοικονομική κατάσταση	Εισόδημα/εργασιακή κατάσταση των γονέων.
Ηλικία ή επανάληψη τάξης	Μαθητής/μαθήτρια τουλάχιστον 2 χρόνια μεγαλύτερος/η από τα παιδιά της τάξης ή επανάληψη τάξης για τουλάχιστον 2 χρόνια.
Γλώσσα	Η πρώτη γλώσσα του μαθητή/της μαθήτριας διαφορετική από τη γλώσσα διδασκαλίας.
Προσωπικά/οικογενειακά θέματα	Μεταναστευτικό/προσφυγικό υπόβαθρο, παραβατικότητα, μονογονεϊκότητα, παραμέληση ή κακοποίηση, παιδική εργασία, γάμος, εγκυμοσύνη/τεκνοποίηση, ιστορικό εγκατάλειψης του σχολείου στην οικογένεια, αυξημένη κινητικότητα.
Περιορισμένη εμπλοκή των γονέων	Οι γονείς δεν επικοινωνούν με το σχολείο ή/και δεν εμφανίζονται στο σχολείο όταν καλούνται.

Ανάλυση αναγκών των μαθητών/μαθητριών που βρίσκονται σε κίνδυνο σχολικής διαρροής

Αφού εντοπιστούν οι μαθητές/μαθήτριες που είναι σε κίνδυνο να εγκαταλείψουν το σχολείο, το επόμενο βήμα είναι ο σχεδιασμός παρεμβάσεων υποστήριξής τους, ώστε να διασφαλιστεί η παραμονή τους σε αυτό. Για τον σχεδιασμό κατάλληλων και αποτελεσματικών μέτρων, είναι απαραίτητη η γνώση και η κατανόηση των δυσκολιών και των αναγκών του κάθε μαθητή/της κάθε μαθήτριας μέσω της διενέργειας ανάλυσης αναγκών.

Η ανάλυση αναγκών μπορεί να γίνει:

Μέσω συζητήσεων με τους μαθητές/τις μαθήτριες και τις οικογένειές τους. Οι συζητήσεις αυτές πρέπει να στοχεύουν στη λήψη απαντήσεων στις ακόλουθες ερωτήσεις:

- Ποιες είναι οι δυσκολίες που αντιμετωπίζει το παιδί τόσο στο σχολείο όσο και έξω από αυτό;
- Τι μπορεί να βοηθήσει το παιδί να εμπλακεί ξανά στη μαθησιακή διαδικασία και να παραμείνει στο σχολείο;

Μέσω συζητήσεων με άλλους εμπλεκόμενους φορείς (εκπαιδευτικούς του σχολείου, εξωσχολικούς εκπαιδευτικούς που εμπλέκονται στη μαθησιακή υποστήριξη του μαθητή/της μαθήτριας, αθλητικούς προπονητές, κοινωνικές υπηρεσίες, ΜΚΟ κτλ.).

Πληροφορίες που θα μπορούσαν να συλλεχθούν κατά την ανάλυση αναγκών:

- Πληροφορίες για την οικογένεια: στέγαση, απασχόληση, οικονομική κατάσταση, οικογενειακές σχέσεις, γονικός ρόλος, ευθύνη φροντίδας των παιδιών, παροχή υποστήριξης στο παιδί για τη μελέτη κ.α.
- Πληροφορίες για τις δυσκολίες που αντιμετωπίζει το παιδί στο σχολείο και έξω από αυτό και θέτουν εμπόδια στη φοίτησή του.
- Πληροφορίες για πιθανές δυσκολίες που αντιμετωπίζει η οικογένεια: κακή σωματική ή ψυχική υγεία μέλους της οικογένειας, αναπηρία ή/και ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες, διακρίσεις, τραύμα, θέματα που σχετίζονται με το νομικό στάτους της κ.α.
- Πληροφορίες για ενδιαφέροντα, δυνατότητες και ταλέντα του μαθητή/της μαθήτριας.

Σε ορισμένες περιπτώσεις, η αξιολόγηση των αναγκών μπορεί να οδηγήσει στην αποκάλυψη ή την υποψία παραμέλησης ή κακοποίησης. Σε τέτοιες περιπτώσεις, πρέπει να γίνεται παραπομπή στις αρμόδιες υπηρεσίες.

Ατομικό πλάνο πρόληψης σχολικής διαρροής

Αφού ολοκληρωθεί η συλλογή πληροφοριών, γίνεται ο σχεδιασμός του ατομικού πλάνου πρόληψης σχολικής διαρροής. Το πλάνο αυτό αποτελεί ένα χρήσιμο εργαλείο για την καταγραφή και τον συντονισμό των παρεμβάσεων που πρέπει να γίνουν για την πρόληψη της σχολικής διαρροής και περιλαμβάνει πληροφορίες για:

- Τους παράγοντες κινδύνου και τους προγνωστικούς δείκτες σχολικής διαρροής αναφορικά με τον συγκεκριμένο μαθητή/τη συγκεκριμένη μαθήτρια, όπως αυτοί προέκυψαν από την ανάλυση αναγκών.
- Προστατευτικούς παράγοντες που θα μπορούσαν να βοηθήσουν τον μαθητή να παραμείνει στο σχολείο, όπως ενδιαφέροντα, ταλέντα, κίνητρα, κοινωνικά δίκτυα, συναισθηματική ωριμότητα κ.α.
- Επιμέρους συγκεκριμένους στόχους, όπως για παράδειγμα περιορισμός των απουσιών, βελτίωση βαθμών σε κάποια μαθήματα, αύξηση της συμμετοχής κτλ.
- Τις παρεμβάσεις που πρέπει να γίνουν για να παραμείνει το παιδί στο σχολείο, πότε και από ποιον: τους/τις εκπαιδευτικούς, τους γονείς, τον μαθητή/τη μαθήτρια, τον/την ψυχολόγο, κοινωνικές υπηρεσίες, εξωτερικούς φορείς, οργανώσεις κτλ.
- Την πρόοδο που σημειώνεται.

Είδη παρεμβάσεων

Με βάση τους παράγοντες κινδύνου και τις ανάγκες των μαθητών που εντοπίζονται κάθε φορά οι παρεμβάσεις που μπορούν να γίνουν χωρίζονται στις εξής κατηγορίες:

Παρεμβάσεις που αφορούν τους μαθητές/τις μαθήτριες

Η ευημερία των μαθητών/μαθητριών είναι απαραίτητη προϋπόθεση για την παραμονή τους στο σχολείο. Αυτή η ευημερία διασφαλίζεται όταν καλύπτονται όλες οι ανάγκες τους: βιολογικές, γνωστικές, κοινωνικές, συναισθηματικές και ψυχολογικές. Συνεπώς, η κατανόηση των αναγκών των μαθητών/μαθητριών είναι κριτικής σημασίας για την υποστήριξή τους. Πρέπει, λοιπόν, οι παρεμβάσεις πρόληψης της σχολικής διαρροής να εκκινούν από τον εντοπισμό και την προσπάθεια κάλυψης των αναγκών των μαθητών/μαθητριών. Με τον τρόπο αυτό δημιουργούνται προστατευτικοί παράγοντες που αντισταθμίζουν τους παράγοντες κινδύνου σχολικής διαρροής.

Ακολουθώντας την προσέγγιση τριών επιπέδων για την υποστήριξη των μαθητών/μαθητριών, προτείνονται οι ακόλουθες παρεμβάσεις:

Καθολικές παρεμβάσεις για όλους τους μαθητές/όλες τις μαθήτριες

- **Υποστήριξη με τα μαθήματα του σχολείου**, καθώς η σχολική επιτυχία συμβάλει στην ευημερία και αποτελεί αποτρεπτικό παράγοντα για την εγκατάλειψη του σχολείου.
- **Προετοιμασία για τις σχολικές εξετάσεις και τις πανελλήνιες.**
- **Ψυχοκοινωνικές δραστηριότητες** που βοηθούν τους μαθητές/τις μαθήτριες να αναπτύξουν χρήσιμες δεξιότητες, όπως η διαχείριση συναισθημάτων, η ενσυναίσθηση, ο σεβασμός προς τους άλλους, η εκτίμηση της διαφορετικότητας, το χτίσιμο υγιών και υποστηρικτικών σχέσεων και η καλύτερη επικοινωνία. Οι ψυχοκοινωνικές δραστηριότητες μπορούν να συμβάλουν όχι μόνο στην βελτίωση της ψυχοκοινωνικής κατάστασης των μαθητών/μαθητριών αλλά και στις ακαδημαϊκές τους επιδόσεις.
- **Δραστηριότητες κατά του σχολικού εκφοβισμού, της βίας και των διακρίσεων** που μπορεί να πηγάζουν από την εθνικότητα, το φύλο, την ηλικία, το κοινωνικοοικονομικό υπόβαθρο, τον σεξουαλικό προσανατολισμό, την αναπηρία.
- **Προαγωγή και ενίσχυση των θετικών σχέσεων μεταξύ εκπαιδευτικών και μαθητών/μαθητριών.** Η θετική και υποστηρικτική σχέση μεταξύ εκπαιδευτικών και μαθητών/μαθητριών αποτελεί έναν από τους σημαντικότερους προστατευτικούς παράγοντες και επηρεάζει τόσο την παραμονή του παιδιού στο σχολείο όσο και τις ακαδημαϊκές του επιδόσεις. Τα παιδιά πρέπει να νιώθουν ότι οι εκπαιδευτικοί τα σέβονται, τα ακούνε και τα υποστηρίζουν, καθώς και ότι σέβονται τα στοιχεία που συνθέτουν την ταυτότητά τους το οποίο έχει ιδιαίτερη σημασία για τα παιδιά με προσφυγικό/μεταναστευτικό υπόβαθρο. Η θετική επικοινωνία,

το ενδιαφέρον για τη ζωή των μαθητών/μαθητριών, η ενίσχυση, η ενθάρρυνση, οι υψηλές προσδοκίες συμβάλλουν στη δημιουργία θετικών σχέσεων.

- **Προαγωγή και ενίσχυση των θετικών σχέσεων μεταξύ των μαθητών/μαθητριών.** Θετικές σχέσεις μεταξύ των μαθητών/μαθητριών μπορούν να καλλιεργηθούν μέσω ομαδοσυνεργατικών δραστηριοτήτων, παιχνιδιών, παροχής βοήθειας από το ένα παιδί στο άλλο κτλ.
- **Ενίσχυση του αισθήματος του ανήκειν** μέσω της συμπερίληψης, της αποδοχής της διαφορετικότητας, της ίσης συμμετοχής όλων, της δημιουργίας θετικού κλίματος.
- **Ενίσχυση του αισθήματος αποδοχής της ταυτότητας των παιδιών και της διαφορετικότητάς τους** που σχετίζεται με ζητήματα θρησκείας, πολιτισμού, γλώσσας και ενθάρρυνση της ανταλλαγής πολιτισμικών εμπειριών εντός του σχολικού πλαισίου. Για παράδειγμα, θα μπορούσε να μάθει όλη η τάξη να λέει καλημέρα στη γλώσσα των παιδιών προσφύγων/μεταναστών, να ενημερωθεί για τις βασικές γιορτές της θρησκείας και των χωρών καταγωγής τους, να ακούσει μουσική από τις χώρες καταγωγής τους κτλ.
- **Ενημέρωση για την ύπαρξη υπηρεσιών διερμηνείας**, ώστε να έχουν οι μαθητές/μαθήτριες τη δυνατότητα να εκφράσουν οτιδήποτε τους/τις απασχολεί (μία δυσκολία, έναν προβληματισμό, την οπτική τους σε σχέση με κάποια διένεξη κ.ο.κ.) στη γλώσσα τους, σε περίπτωση που δεν μπορούν να το κάνουν στα ελληνικά.
- **Συμμετοχή σε εξωσχολικές δραστηριότητες:** αθλητικές, μουσικές, καλλιτεχνικές κτλ. που προάγουν το αίσθημα του ανήκειν, αυξάνουν το κίνητρο και βοηθούν τους μαθητές/τις μαθήτριες να αναπτύξουν χρήσιμες δεξιότητες όπως η ομαδική εργασία, η κριτική σκέψη, η δημιουργικότητα, η λήψη αποφάσεων, η καλύτερη επικοινωνία κ.α.
- **Παρακολούθηση προγραμμάτων σεξουαλικής διαπαιδαγώγησης.** Τα οφέλη της σεξουαλικής διαπαιδαγώγησης είναι πολλαπλά: προσφέρει σωστή και ακριβή πληροφόρηση για το σεξ και το σώμα, συμβάλλει στην πρόληψη της σεξουαλικής κακοποίησης, της μετάδοσης σεξουαλικά μεταδιδόμενων νοσημάτων καθώς και ανεπιθύμητης εγκυμοσύνης. Επίσης, ευαισθητοποιεί πάνω σε θέματα συναίνεσης, σεβασμού και ορίων συμβάλλοντας έτσι στη δημιουργία υγιών σχέσεων.
- **Παρακολούθηση προγραμμάτων επαγγελματικού προσανατολισμού.** Για τους μαθητές/τις μαθήτριες της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης η σύνδεση του σχολείου με την πρόσβαση στην εργασία μπορεί να συμβάλει στην ενίσχυση του κινήτρου και στη μείωση του κινδύνου σχολικής διαρροής. Στο πλαίσιο του επαγγελματικού προσανατολισμού οι μαθητές/μαθήτριες μπορούν να φτιάξουν το δικό τους σχέδιο καριέρας, προσδιορίζοντας τους στόχους τους και τα βήματα

για την επίτευξή τους. Επιπλέον, οι δραστηριότητες επαγγελματικού προσανατολισμού μπορούν να βοηθήσουν τους μαθητές/τις μαθήτριες να αντιληφθούν τις ικανότητες, τα ταλέντα και τις κλίσεις τους. Η συνάντηση με επαγγελματίες, ακαδημαϊκούς, επιχειρηματίες διαφόρων τομέων καθώς και με φοιτητές διαφόρων ειδικοτήτων μπορούν, επίσης, να βοηθήσουν.

- **Ενημέρωση και ευαισθητοποίηση αναφορικά με θέματα ψυχικής υγείας.** Η κακή ψυχική υγεία αποτελεί βασικό παράγοντα σχολικής διαρροής και ο αντίκτυπός της στη μάθηση και τη σχολική επιτυχία είναι αναγνωρισμένος. Είναι, συνεπώς, απαραίτητο να ενημερωθούν οι νέοι σχετικά με θέματα ψυχικής υγείας, ώστε να μειωθεί το στίγμα και να μπορούν να ζητήσουν βοήθεια αν χρειαστεί.
- **Ενημέρωση και ευαισθητοποίηση σχετικά με τη χρήση ουσιών και άλλες εξαρτητικές μορφές συμπεριφοράς ή συμπεριφορές βλαπτικές για την υγεία.**
- **Ενημέρωση των καινούριων μαθητών/μαθητριών αναφορικά με το εκπαιδευτικό σύστημα:** σχολικό ωράριο, σχολικοί κανόνες, αναλυτικό πρόγραμμα, σχολικές υποχρεώσεις, εξετάσεις κτλ., ώστε να τους αποσαφηνιστεί ποιες είναι οι προσδοκίες από αυτούς/αυτές εντός του σχολικού πλαισίου.
- **Εξασφάλιση σχολικού εξοπλισμού και κάλυψη αναγκών ρουχισμού/υπόδησης.**

Στοχευμένες παρεμβάσεις για τους μαθητές/τις μαθήτριες που βρίσκονται σε κίνδυνο σχολικής διαρροής

- **Ενισχυτική διδασκαλία** με στόχο την κάλυψη των κενών και τη βελτίωση της ακαδημαϊκής επίδοσης.
- **Μαθήματα γλώσσας και ανάπτυξης γραμματισμού.** Η γνώση της γλώσσας διδασκαλίας και ιδιαίτερα η γνώση γραφής και ανάγνωσης αποτελούν θεμέλιο της μάθησης και μπορούν να συμβάλουν στη βελτίωση της επίδοσης σε όλα τα μαθήματα.
- **Ενίσχυση της αυτονομίας και της ανεξαρτησίας των μαθητών/μαθητριών.** Η δεξιότητα αυτή είναι κριτικής σημασίας, ιδιαίτερα στην περίπτωση των παιδιών που δεν μπορούν να υποστηριχθούν από τους γονείς τους λόγω της γλώσσας. Για την ενίσχυση της αυτονομίας και της ανεξαρτησίας των μαθητών/μαθητριών είναι σημαντικό να μάθουν πώς να διαχειρίζονται τον χρόνο τους, να θέτουν στόχους, να χωρίζουν τις εργασίες σε μικρότερα τμήματα ώστε να τις διαχειρίζονται καλύτερα, να συνεργάζονται και να δουλεύουν από κοινού με συμμαθητές/συμμαθήτριές τους, να βρίσκουν τρόπους να ξεπερνούν τις δυσκολίες μέσα από στρατηγικές μάθησης. Είναι σημαντικό να ξεκινούν από εργασίες που ανταποκρίνονται στο επίπεδό τους ώστε να χτίζεται η αυτοπεποίθησή τους.
- Πρόσθετες ευκαιρίες για **ανάπτυξη δεξιοτήτων μέσω εξωσχολικών δραστηριο-**

τήτων ώστε οι μαθητές/μαθήτριες να ανακαλύψουν πιθανά ταλέντα και ενδιαφέροντα στα οποία τα συνηθισμένα εμπόδια (γλώσσα, ακαδημαϊκές επιδόσεις) δεν επιδρούν αρνητικά και έτσι η ενασχόληση με αυτές τις δραστηριότητες θα λειτουργήσει προστατευτικά έναντι των κινδύνων και θα αποτελέσει μια διέξοδο (ψυχολογικά, ακαδημαϊκά, επαγγελματικά κτλ.).

- **Στοχευμένες ψυχοκοινωνικές δραστηριότητες** με βάση συγκεκριμένες ανάγκες των μαθητών/μαθητριών σε κίνδυνο, καθώς αυτοί οι μαθητές/αυτές οι μαθήτριες χρειάζονται περισσότερο να αναπτύξουν ψυχοκοινωνικές δεξιότητες που θα τους/τις βοηθήσουν να αναπτύξουν μηχανισμούς και στρατηγικές αντιμετώπισης των δυσκολιών.
- **Στενή συνεργασία με το σχολείο.** Η συνεργασία μεταξύ των εκπαιδευτικών της τυπικής και αυτών της μη τυπικής εκπαίδευσης τόσο στο κομμάτι της υποστήριξης με τα μαθήματα όσο και στο κομμάτι της συμπεριφοράς των μαθητών/μαθητριών. Επίσης, η ενημέρωση για σχολικά δρώμενα, όπως σχολικές γιορτές, εκδηλώσεις, εκδρομές, είναι σημαντική για την ενίσχυση της ισότιμης συμμετοχής των μαθητών/μαθητριών με προσφυγικό υπόβαθρο στη σχολική ζωή.
- **Στενή συνεργασία με τους γονείς.**
- Εντοπισμός και παραπομπή μαθητών/μαθητριών με θέματα ψυχικής ή σωματικής υγείας.
- Εντοπισμός και παραπομπή μαθητών/μαθητριών με μαθησιακές δυσκολίες ή αναπτυξιακές διαταραχές.
- Εντοπισμός και παραπομπή μαθητών/μαθητριών που υφίστανται παραμέληση ή κακοποίηση.
- **Στοχευμένη υποστήριξη μέσω της δημιουργίας ομάδων εφήβων** αναφορικά με θέματα που τους/τις προβληματίζουν ή τους/τις δυσκολεύουν.
- **Συμβουλευτική** για θέματα που μπορεί να τους/τις απασχολούν: διαπροσωπικές σχέσεις, σχέσεις με τους γονείς, δυσκολία προσαρμογής κτλ.
- **Mentoring.** Η καθοδήγηση αυτή μπορεί να βοηθήσει τους έφηβους/τις έφηβες στην αντιμετώπιση στρεσογόνων αλλαγών και μεταβάσεων. Ο/Η μέντορας μπορεί να μοιραστεί τις γνώσεις, τις δεξιότητες και την εμπειρία του, βοηθώντας τους καθοδηγούμενους να αποφύγουν λάθη και να υιοθετήσουν επιθυμητές συμπεριφορές.
- **Peer Tutoring.** Έρευνες¹ έχουν δείξει ότι το peer tutoring συμβάλλει στη βελτίωση των κοινωνικών δεξιοτήτων, στην αύξηση των θετικών αλληλεπιδράσεων με συνομήλικους/συνομήλικες και σε αυξημένη ακαδημαϊκή δέσμευση.

¹ Direct and Collateral Effects of Peer Tutoring on Social and Behavioral Outcomes: A Meta-Analysis of Single-Case Research, Bowman-Perrott, Lisa; Burke, Mack D.; Zhang, Nan; Zaini, Samar, School Psychology Review, v43 n3 p260-285 2014.

Εξατομικευμένες παρεμβάσεις για τους μαθητές/τις μαθήτριες που βρίσκονται σε υψηλό κίνδυνο σχολικής διαρροής

Πέρα από τις στοχευμένες παρεμβάσεις που αναφέρθηκαν παραπάνω, για τους μαθητές που διατρέχουν υψηλό κίνδυνο σχολικής διαρροής μπορούν να γίνουν επιπρόσθετα οι ακόλουθες εξατομικευμένες παρεμβάσεις:

- Ατομική υποστήριξη με τα μαθήματα του σχολείου.
- Ατομικά μαθήματα γλώσσας ή γραμματισμού.
- Ατομική συμβουλευτική.
- Επικοινωνία και συνεργασία με εξωτερικούς φορείς και υπηρεσίες υποστήριξης, συμπεριλαμβανομένων των υπηρεσιών υγείας και των κοινωνικών υπηρεσιών.

Εμπόδια στην συμμετοχή των γονέων στην εκπαίδευση των παιδιών τους

- Απουσία κοινού γλωσσικού κώδικα και αίσθημα αποκλεισμού λόγω μη κατανόησης της γλώσσας επικοινωνίας.
- Έλλειψη κατανόησης του εκπαιδευτικού συστήματος.
- Προηγούμενες αρνητικές εκπαιδευτικές εμπειρίες των γονέων.
- Αδυναμία συμμετοχής λόγω εργασίας (ωράρια, έλλειψη χρόνου).
- Δυσκολία μετάβασης στο σχολείο.
- Ανησυχία ότι θα κριθούν λόγω διαφορετικών εξωτερικών χαρακτηριστικών (διαφορετικό χρώμα δέρματος, ρούχα κτλ.).
- Διαφορά μεταξύ των αρχών/αξιών του σπιτιού και αυτών του σχολείου.
- Έλλειψη διαπολιτισμικής εκπαίδευσης του προσωπικού του σχολείου.
- Προκαταλήψεις ως προς τις αιτίες μη συμμετοχής των γονέων (παθητικότητα, έλλειψη ενδιαφέροντος για την εκπαίδευση).

Παρεμβάσεις που αφορούν τους γονείς και τη σχέση τους με το σχολείο

Η συμμετοχή των γονέων στην εκπαίδευση των παιδιών τους αποτελεί έναν από τους σημαντικότερους προστατευτικούς παράγοντες κατά της σχολικής διαρροής. Υπάρχουν διάφορες μορφές συμμετοχής των γονέων στην εκπαίδευση: συμμετοχή στη ζωή του σχολείου, συμμετοχή στη λήψη αποφάσεων και συμμετοχή στη μάθηση των παιδιών τους. Η συμμετοχή των γονέων στην εκπαίδευση συνδέεται άμεσα με αυξημένη φοίτηση, καλύτερες ακαδημαϊκές επιδόσεις και αυξημένη αυτοπεποίθηση και κίνητρο. Επιπλέον, οι γονείς βελτιώνουν τις γονικές τους δεξιότητες, αποκτούν καλύτερη κατανόηση του εκπαιδευτικού συστήματος και του τρόπου που μπορούν να συνεργαστούν με το σχολείο για την υποστήριξη των παιδιών τους. Είναι, συνεπώς, αναγκαίες οι παρεμβάσεις που στοχεύουν στην ενεργή συμμετοχή των γονέων και στη βελτίωση της σχέσης τους με το σχολείο.

Προτεινόμενες παρεμβάσεις:

- **Δημιουργία αποτελεσματικής επικοινωνίας** με τους γονείς με συνέπεια και σεβασμό. Κατά την επικοινωνία οι γονείς πρέπει να αντιμετωπίζονται ως ίσοι. Επίσης, πρέπει να είναι κατανοητό στους γονείς ότι νοιαζόμαστε για το παιδί και είμαστε εκεί για να βοηθήσουμε. Είναι σημαντικό να υπάρχει επικοινωνία όχι μόνο όταν υπάρχουν προβλήματα, αλλά και όταν τα πράγματα πηγαίνουν καλά.
- **Ενημέρωση για το εκπαιδευτικό σύστημα** εν γένει καθώς και για πρακτικά ζητήματα: ωράριο, κανόνες, σύστημα απουσιών, δομή του αναλυτικού προγράμματος, σχολικές υποχρεώσεις, εξετάσεις, πληροφορίες για το εκπαιδευτικό προσωπικό κτλ.
- **Ενημέρωση για την σημασία της εκπαίδευσης** και την υποχρεωτικότητα της φοίτησης με αναφορά στο νομικό πλαίσιο.
- **Παροχή υποστήριξης για την εγγραφή** των παιδιών στο σχολείο καθώς και για μετεγγραφές.
- **Επίσκεψη και ξενάγηση στο σχολείο** στην αρχή της σχολικής χρονιάς και συνάντηση γνωριμίας με τους εκπαιδευτικούς, ώστε να δημιουργηθεί αίσθημα ασφάλειας στους γονείς.
- **Οργάνωση τακτικών επισκέψεων στα σχολεία** και συνεχής ενημέρωση σχετικά με την πρόοδο των παιδιών. Δημιουργία σχέσεων εμπιστοσύνης και συνεργασίας με τους εκπαιδευτικούς.
- **Οργάνωση συναντήσεων με Συντονιστές/Συντονίστριες Εκπαίδευσης Προσφύγων**, που αποτελούν τον σύνδεσμο μεταξύ των γονέων και των παιδιών προσφύγων και του σχολείου.

- **Παροχή υπηρεσιών μετάφρασης και διερμηνείας:** μετάφραση των εγγράφων που απευθύνονται στους γονείς (ενημερώσεις, εκδρομές, βαθμοί κ.ο.κ.) και διερμηνεία κατά την επικοινωνία με το σχολείο.
- Ενθάρρυνση και συνδρομή για την **συμμετοχή των γονέων στις διαδικασίες λήψης αποφάσεων** στο σχολείο (συμμετοχή στον σύλλογο γονέων και κηδεμόνων).
- **Ενίσχυση της συμμετοχής των γονέων σε σχολικές γιορτές, εκδηλώσεις και δραστηριότητες.**
- **Υποστήριξη με τη μετακίνηση από και προς το σχολείο,** όπου υπάρχει ανάγκη.
- **Καθοδήγηση αναφορικά με την υποστήριξη των παιδιών στη μάθηση.** Παροχή συμβουλών για: (α) τη δημιουργία ευνοϊκού και υποστηρικτικού για τη μελέτη περιβάλλοντος στο σπίτι, (β) τη διαχείριση του χρόνου, (γ) την αποφυγή περισπασμών, (δ) την ενίσχυση της αυτονομίας και την ανεξαρτησίας των παιδιών. Επίσης, παροχή πληροφοριών σχετικά με αυτά που διδάχθηκε το παιδί στο σχολείο και αυτά πρέπει να μελετήσει στο σπίτι.
- **Δημιουργία ομάδων γονέων** αρμόδιων σε θέματα εκπαίδευσης στις δομές.
- **Παροχή μαθημάτων γλωσσομάθειας** στους γονείς. Μέσα από την εκμάθηση της γλώσσας οι γονείς θα αποκτήσουν μεγαλύτερη αυτοπεποίθηση και θα ενδυναμωθούν, καθώς θα διευκολυνθεί η επικοινωνία τους με το σχολείο και θα αυξηθεί η δυνατότητά τους να υποστηρίζουν τα παιδιά τους με τα μαθήματα του σχολείου.
- **Εκπαιδευτικά και ψυχοκοινωνικά εργαστήρια** για γονείς με σκοπό την ενίσχυση των γονικών δεξιοτήτων σε θέματα επικοινωνίας με τα παιδιά τους, διαχείρισης συμπεριφοράς, επίλυσης συγκρούσεων κ.α.
- Δράσεις για **ευαισθητοποίηση των γονέων σε θέματα ισότητας των φύλων** και ίσης πρόσβασης στην εκπαίδευση.
- **Ατομικές συναντήσεις** με τους γονείς για παροχή υποστήριξης και καθοδήγησης σε περιπτώσεις παιδιών σε κίνδυνο σχολικής διαρροής.
- Διασφάλιση ότι οι γονείς έχουν την **ευκαιρία να μοιραστούν όσα τους απασχολούν σχετικά με την εκπαίδευση των παιδιών τους.**
- **Παραπομπή και διασύνδεση** με τις κατάλληλες υπηρεσίες, οργανώσεις και φορείς για την κάλυψη αναγκών της οικογένειας (βιοτικές ανάγκες, ψυχολογική υποστήριξη, νομικές υπηρεσίες).
- **Ενημέρωση για υποτροφίες.**

Παρεμβάσεις που αφορούν το σχολείο

- **Τακτική επικοινωνία** μεταξύ εκπαιδευτικών τυπικής και μη τυπικής εκπαίδευσης για καλύτερη υποστήριξη των μαθητών/μαθητριών (σχετικά με μελέτη στο σπίτι, διαγωνίσματα, εξετάσεις, γιορτές, εκδρομές, προβλήματα συμπεριφοράς, μαθησιακές δυσκολίες κτλ.).
- **Επικοινωνία με ψυχολόγους και κοινωνικούς λειτουργούς** της δημόσιας εκπαίδευσης για καλύτερη πλαισίωση των μαθητών/μαθητριών.
- **Από κοινού δράσεις για ενίσχυση της συμπερίληψης.**
- **Κάλυψη κόστους συμμετοχής** των μαθητών/μαθητριών στις εκδρομές.
- **Παροχή εκπαιδευτικού υλικού** για διδασκαλία ελληνικών από τους εκπαιδευτικούς της μη τυπικής εκπαίδευσης στους εκπαιδευτικούς της τυπικής εκπαίδευσης.
- **Επιμορφώσεις των εκπαιδευτικών** της τυπικής εκπαίδευσης σχετικά με θέματα διαπολιτισμικότητας στην εκπαίδευση και ανταλλαγή καλών πρακτικών.
- **Ενημέρωση και ευαισθητοποίηση** των εκπαιδευτικών της τυπικής εκπαίδευσης για τις συνθήκες διαμονής των μαθητών/μαθητριών στις δομές, τις δυσκολίες που αντιμετωπίζουν, τη διαφορετική κουλτούρα κτλ.
- **Πρόσκληση** των εκπαιδευτικών της τυπικής εκπαίδευσης σε γιορτές και πολιτιστικές εκδηλώσεις εντός των δομών.
- Συμμετοχή στο πρόγραμμα **Σχολικά γεύματα**.

Παρεμβάσεις που αφορούν τους Συντονιστές/ τις Συντονίστριες Εκπαίδευσης Προσφύγων (ΣΕΠ)

- Συνεργασία με τους/τις ΣΕΠ για τη διευκόλυνση της εγγραφής και πρόσβασης των παιδιών στο σχολείο.
- Από κοινού με τους/τις ΣΕΠ, όταν αυτό είναι εφικτό, ενημερώσεις των γονέων και των μαθητών για το εκπαιδευτικό σύστημα.
- Συνεργασία με τους/τις ΣΕΠ με σκοπό τη διευκόλυνση της συνεργασίας με τους εκπαιδευτικούς της τυπικής εκπαίδευσης.
- **Τακτικές συναντήσεις με γονείς** ώστε να τους παρέχεται συνεχής υποστήριξη για απορίες, προβλήματα κτλ.
- **Συνεργασία σχετικά με τη φοίτηση των παιδιών στο σχολείο** (παρουσίες, θέματα συμπεριφοράς κτλ.) με σκοπό τον έγκαιρο εντοπισμό μαθητών που κινδυνεύουν να εγκαταλείψουν το σχολείο.

- Από κοινού **σχεδιασμός και διεξαγωγή εκπαιδευτικών και ενημερωτικών δράσεων** προς τους γονείς.
- **Συντονισμός** από κοινού με τους/τις ΣΕΠ **επισκέψεων εκπαιδευτικών τυπικής εκπαίδευσης στις δομές φιλοξενίας** όπου διαμένουν τα παιδιά, με σκοπό οι εκπαιδευτικοί να γνωρίσουν τις συνθήκες ζωής των παιδιών.

Παρεμβάσεις κατά τη μετάβαση από μία βαθμίδα εκπαίδευσης στην επόμενη

Πολλοί μαθητές/πολλές μαθήτριες εγκαταλείπουν το σχολείο κατά τη μετάβαση από μία βαθμίδα εκπαίδευσης στην επόμενη, καθώς τόσο οι ίδιοι οι μαθητές/οι ίδιες οι μαθήτριες όσο και οι γονείς τους έρχονται αντιμέτωποι/αντιμέτωπες με μία σειρά καινούριων ανησυχιών και δυσκολιών, είτε πρόκειται για μετάβαση από το Νηπιαγωγείο στο Δημοτικό είτε από το Δημοτικό στο Γυμνάσιο είτε από το Γυμνάσιο στο Λύκειο. Οι παρεμβάσεις πρόληψης της σχολικής διαρροής σε αυτό το σημείο, λοιπόν, είναι καθοριστικής σημασίας.

Εμπόδια στην ομαλή μετάβαση μεταξύ βαθμίδων εκπαίδευσης

Για τους μαθητές/τις μαθήτριες:

- Άγχος για τη νέα τοποθεσία.
- Άγχος για τη μεταφορά στο σχολείο.
- Φόβος απομάκρυνσης από το σπίτι και τους γονείς.
- Δυσκολία στις κοινωνικές σχέσεις και φόβος απομόνωσης.
- Σχολικός εκφοβισμός.
- Δυσκολία προσαρμογής στους νέους ρυθμούς διδασκαλίας.
- Δυσκολίες προσαρμογής στον φόρτο εργασίας της καινούριας βαθμίδας.
- Δυσκολία προσαρμογής σε νέες μεθόδους διδασκαλίας.
- Δυσκολία προσαρμογής στο σχολικό περιβάλλον όταν ο μαθητής/η μαθήτρια εγγράφεται για πρώτη φορά στο σχολείο ή είχε προηγούμενη παρουσία για μικρό χρονικό διάστημα.
- Χαμηλό κίνητρο.
- Χαμηλή αυτοπεποίθηση.
- Αίσθημα ανεπάρκειας (ιδιαίτερα στην περίπτωση μαθητών/μαθητριών μεγαλύτερης ηλικίας σε σχέση με τα υπόλοιπα παιδιά της τάξης).
- Αμφιβολίες σχετικά με την επιλογή σχολείου (Γενικό Λύκειο – Επαγγελματικό Λύκειο).

Για τους γονείς:

- Άγχος για τη μεταφορά στο σχολείο.
- Δυσκολία να αφήσουν το παιδί στο νέο σχολείο.
- Φόβος σχολικού εκφοβισμού και διακρίσεων.
- Δυσκολία στη συμπλήρωση σχολικών εντύπων και διαχείρισης διοικητικών θεμάτων που σχετίζονται με τη μετάβαση σε άλλη βαθμίδα εκπαίδευσης.
- Έλλειψη κατανόησης του εκπαιδευτικού συστήματος.
- Ελλιπής πληροφόρηση σχετικά με την επιλογή σχολείου.
- Αίσθημα ανεπάρκειας κατά την επικοινωνία με εκπαιδευτικούς.
- Προτίμηση τα παιδιά να εργαστούν αντί να πάνε σχολείο, φόβος για την ασφάλεια των κοριτσιών.

Για την αποφυγή της σχολικής διαρροής κατά τη μετάβαση από μία βαθμίδα εκπαίδευσης στην επόμενη, μπορούν να γίνουν οι ακόλουθες παρεμβάσεις:

- **Ειδοποίηση** και ενθάρρυνση για **έγκαιρη εγγραφή** μέσω τηλεφώνου, μηνυμάτων ή επισκέψεων στο σπίτι αν αυτό είναι εφικτό.
- **Παροχή υποστήριξης κατά τη συμπλήρωση** και συγκέντρωση των απαιτούμενων δικαιολογητικών ή εγγράφων.
- Παροχή υποστήριξης μέσω **διερμηνείας**.
- **Ενημέρωση** των γονέων και των μαθητών/μαθητριών **για το νέο σχολείο και τις διαδικασίες και κανονισμούς του**: ωράριο, κανόνες, σύστημα απουσιών, δομή του αναλυτικού προγράμματος, σχολικές υποχρεώσεις, εξετάσεις, πληροφορίες για το εκπαιδευτικό προσωπικό κτλ.
- **Συνάντηση γονέων με το νέο εκπαιδευτικό προσωπικό** που θα αναλάβει τα παιδιά ώστε να τεθούν οι σωστές βάσεις για την μεταξύ τους επικοινωνία και συνεργασία για θέματα που άπτονται της εκπαίδευσης και ευημερίας του παιδιού.
- **Δράσεις ενίσχυσης της σχολικής ετοιμότητας**, ώστε να μπορούν τα παιδιά να ανταποκριθούν με επιτυχία στις απαιτήσεις του Δημοτικού Σχολείου.
- **Παροχή πληροφοριών σχετικά με την επιλογή σχολείου** -Γενικού ή Επαγγελματικού Λυκείου- κατά τη μετάβαση από την υποχρεωτική στη μη υποχρεωτική δευτεροβάθμια εκπαίδευση.
- **Οδηγίες για τη μεταφορά και τη μετάβαση στο σχολείο**.
- Υποστήριξη των μαθητών/μαθητριών κατά τους καλοκαιρινούς μήνες πριν από τη μετάβαση στη νέα βαθμίδα μέσω **μαθημάτων προετοιμασίας ή/και κάλυψης κενών**.

- Διασφάλιση ότι η **παροχή υποστήριξης σε παιδιά με μαθησιακές δυσκολίες** συνεχίζεται κανονικά και στη νέα βαθμίδα εκπαίδευσης.
- **Παροχή ψυχολογικής υποστήριξης** σε μαθητές/μαθήτριες που αντιμετωπίζουν δυσκολίες προσαρμογής.
- **Δημιουργία υποστηρικτικών ομάδων** στις οποίες οι μαθητές/μαθήτριες θα έχουν την ευκαιρία να εκφράσουν τις ανησυχίες τους σε σχέση με την αλλαγή σχολείου. Αυτό μπορεί να γίνει και πριν το τέλος της σχολικής χρονιάς πριν από τη μετάβαση και κατά την έναρξη της νέας σχολικής χρονιάς στη νέα βαθμίδα. Δημιουργία ενός υποστηρικτικού δικτύου μαθητών που φοιτούν στο ίδιο σχολείο με σκοπό οι μαθητές/μαθήτριες μεγαλύτερων τάξεων να υποστηρίξουν αυτούς/αυτές που τώρα ξεκινούν στη νέα βαθμίδα εκπαίδευσης.
- **Τακτική επικοινωνία με τους/τις εκπαιδευτικούς της τυπικής εκπαίδευσης** με σκοπό την ανταλλαγή πληροφοριών και την από κοινού υποστήριξη μαθητών/μαθητριών που είναι σε κίνδυνο σχολικής διαρροής.

Η παροχή ευκαιριών σε μαθητές/μαθήτριες με κακή συμπεριφορά για μία καινούρια αρχή κατά τη μετάβαση στην επόμενη βαθμίδα εκπαίδευσης είναι πολύ σημαντική για την πρόληψη της σχολικής διαρροής. Η μετάβαση μπορεί να αποτελέσει ευκαιρία για τη υιοθέτηση μίας θετικότερης στάσης απέναντι στο σχολείο.

Βιβλιογραφία

Η συγγραφή του παρόντος οδηγού βασίστηκε στα εξής:

All Children Back in School: Dropout prevention modules for teachers and school teams της UNICEF Europe and Central Asia Series on Education Participation and Dropout Prevention, η συγγραφή των οποίων έγινε από την Laetitia Antonowicz.

Early Warning Systems for Students at Risk of Dropping Out, Policy and Practice Pointers for Enrolling all Children and Adolescents in School and Preventing Dropout, της UNICEF Series on Education Participation and Dropout Prevention - Volume 2.

A Whole School Approach to Tackling Early School Leaving, Directorate-General for Education and Culture, Education and Training 2020 / Schools Policy, European Commission.

This is our common ground